

Makaleler/Articles:

Halil İNALCIK Hoca'nın Ardından

Tribute in Memory of Halil İNALCIK

Üçler Bulduk*

Osmanlı tarihçilerinin “şeyhü'l- müverrihin” ve “tarihçilerin kutbu” olarak andıkları Halil İnalçık, 25 Temmuz 2016 tarihinde ebediyete intikal etti. “Alimin ölümü, alemin ölümü gibidir.” Yeryüzünün kandilleri olarak tanımlanan alimler, ölümlerinden sonra da yanmaya ve etraflarını aydınlatmaya devam ederler. Halil İnalçık Hoca da, ölümüne kadar bıkmak tükenmek bilmeyen azmi ve gayretiyle, bir asırlık ömrüne yüzlerce eser sığdırmış, Türk Tarihi'nin ve özellikle Osmanlı Tarihi'nin en parlak kandillerinden birisidir. Uluslararası arenada Türk tarihçiliğinin yüz akı olan Hoca, eserleri ve düşünceleri ile Osmanlı Tarihi'ni dünyaya tanıtmış, Türkiye'de de ortaya koyduğu projeler, fikirler ve tartışmalar ile pek çok araştırmaya ve araştırmacılara yol göstermiş, ilham olmuş; Osmanlı Tarihi'nin hep gündemde kalmasına öncülük etmiştir.

Halil İnalçık'ın hayatı aslında yakın dönem Türk tarihinin ve modern Türkiye Cumhuriyeti'nin serencamı gibidir. Osmanlı Devleti'ni kurtarmaya yönelik fikir hareketleri, başını Tatarların çektiği Türk Dünyasının aydınlarına dayanmaktaydı. Türk Dünyasında filizlenen fikirler İstanbul'da yeşermiş ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla da Ankara'da meyvelerini vermiştir. Halil İnalçık, Kırım'dan göç etmiş bir ailenin çocuğudur. Babası, ticaretle uğraşan Seyit Osman Nuri Bey, annesi Ayşe Bahriye Hanım'dır. İlk kayıtlarda 26 Mayıs 1916 doğumlu olarak görülen Halil İnalçık, yaptığı araştırmalarla bizzat kendisi doğum tarihini tashih etmiş; 7 Eylül 1917 tarihinde İstanbul Kızıltoprak'ta doğduğunu tespit ettiğini belirtmiştir¹. 1924'te ailesi Ankara'ya göç eder. Babası Seyit Osman Nuri Bey'in Mısır'a yerleşmesi üzerine İnalçık'ı annesi Ayşe Bahriye Hanım yetiştirir. Dolayısıyla kökleri Kırım'da, doğumu Osmanlı payitahtında olan Halil İnalçık, Türkiye Cumhuriyeti'nin başkentinde, Ankara'da yetişir ve olgunlaşır. Sivas Muallim Mektebi'nde başladığı orta öğrenimi,

* Prof. Dr. AÜ.DTCF Tarih Bölümü Öğretim Üyesi ve OTAM Müdür V.

¹ Söyleşi için bkz.: “Halil İnalçık İle Türk Hukuk Tarihi Üzerine”, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, C.3, sayı 5, (2005), s.477

1931’de Ankara Gazi Muallim Mektebi’nde bitirdi. Lise öğrenimini, o dönemin revaçta okullarından biri olan Balıkesir Necati Bey Muallim Mektebi’nde 1935 senesinde tamamladı. Fizik alanında Nuri Kürkçüoğlu, edebiyat alanında ise Abdülbaki Gölpınarlı gibi ünlü hocalardan ders almıştır. Halil İnalçık’ın hayatında sıra dışı olan durumlardan biri, lise boyunca fizik ve tarih alanı arasında kalmasıdır. Balıkesir’den mezun olduktan sonra öğretmen olmuştur. Okuldaki üstün başarısı ve okumaya düşkünlüğü ile öğretmenlerinin dikkatini çeken İnalçık, yeni kurulan Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’ne öğrenci olarak seçildi. İmtihanları geçen ve DTCF’ye girmeye hak kazanan İnalçık, 1935’te öğretime başlayan DTCF’nin 31 numaralı öğrencisiydi².

1930’larda Halil İnalçık’ın hukukçu olma ihtimali, tarihçi olma ihtimalinden daha güçlüdür. Ailesi ile Ankara’ya yerleştiklerinde üst katlarında oturan Sadri Maksudi (Arsal) Bey’in yazdığı yeni bir kitabını yeni Türkçe harflere çevirmesi, Halil Bey’in hukuk alanındaki ilk çalışmasını oluşturur. Sadri Maksudi onu hukuk tarihine yönlendirmek istese de, o vakitler onun gönlü edebiyattır. Abdulkadir Gölpınarlı’dan feyz almasının bunda büyük rolü vardır³. 1935’te Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’ne girdiği zaman, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ne de bir yıl devam eder. Hukuku bıraksa da bu bir yıllık öğreniminin eski Türk ve Osmanlı hukuku alanındaki çalışmalarına da etkisi yadsınamaz⁴. Bu anlamda Sadri Maksudi’den sonra asıl etkilendiği şahsiyet, üzerinde çok emeği bulunan, 1941’de DTCF Yeniçağ Kürsüsü’ne “ilmi yardımcı” olarak girmesine vesile olan Fuat Köprülü’dür⁵.

Halil Berktaş, İnalçık Hoca’yı, Fuat Köprülü’nün yanısıra Yusuf Akçura ve Ömer Lütfi Barkan ile birlikte değerlendirerek, bir anlamda onlarla mukayese eder. Şüphesiz Türk siyasi tarihinin ve onunla koşut tarihçiliğinin zinciri olarak sembol dört şahsiyetten biri sıfatıyla anılmak dahi Halil İnalçık’ın değerini ve

² http://www.inalcik.com/indexTr/halil_inalcik_ozgecmis.asp

³ İnalçık Hoca’nın Gölpınarlı’dan nasıl etkilendiği, edebiyat kaleminin ne derece güçlü olduğuna iyi bir örnek için bkz.: H.İnalçık, Şair ve Patron, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2004

⁴ Bülent Arı, “Halil İnalçık’ın Osmanlı Hukuku Araştırmaları”, Literatür Dergisi, C.3, sayı 5 (2005), s. 791.

⁵ F. Köprülü’nün “Ortazaman Türk Hukuki Müesseseleri, İslam Amme Hukuku’ndan Ayrı Bir Türk Amme Hukuku Yok mudur?”, Belleten C.II, sayı 5/6 (1938) , s. 39-72 adlı makalesi İnalçık’ın “Osmanlılarda Saltanat Veraseti Usulü ve Türk Hakimiyet Telakkisiyle İlgisi”, AÜ.SBF Dergisi, C.14, sayı1 (1985), s.69-94 ve “Osmanlı Hukukuna Giriş: Örfi-Sultani ve Fatih Kanunları, SBF Dergisi, C.13 (1985) s.102-126 gibi çalışmalarına ilham vermiştir. Bu çalışmalar ve İnalçık’ın, özellikle “Kutadgu Bilig’de Türk ve İran Siyaset Nazariye ve Gelenekleri”, gibi makaleleri (bkz.: H.İnalçık, Osmanlı’da Devlet, Hukuk, Adalet, İstanbul Eren Yay. 2000, s.11-29) onun Osmanlı öncesi umumi Türk tarihine ve devlet anlayışına olan vukufiyetinin de bir göstergesidir.

konumunu anlamamız için tek başına bir ölçüdür. Berktaş'ın materyalist tarihçilik çerçevesinde ve bundan etkilenerek biraz da siyasi bir üslupta ele aldığı makalede, Türk siyasi hayatının geçirdiği evrelerle, her biri ayrı bir nesli ve evreyi karşılayan bu şahsiyetler arasında, biraz zorlama da olsa, ünsiyet kurulur. Türk fikir ve siyasi hayatının önemli yapı taşlarından olup, “dilde, fikirde ve işte birlik” şiarıyla Türk aydınlarına da ilham olan Yusuf Akçura'nın tarihçilik anlayışında, ona göre gezginci, kozmopolit ve devrimci bir milliyetçilik vardır. Fuat Köprülü ise Osmanlı'nın son döneminden Cumhuriyetin kuruluşuna uzanan bir fırsatlar devrinin liberal milliyetçi tarihçilik anlayışının sembol şahsiyetidir. Ömer Lütfi Barkan bu nesil sıralamasında yine iddiaya göre, Cumhuriyet devriminin ve tek parti sisteminin “Prusyalı” devletçi-milliyetçi bir unsurdur ve hatta adeta zorla tarihçi yapılmıştır(!). Berktaş, Halil İncik'ı farklı bir nesil, daha yumuşak ve rafine bir kararsızlık olarak niteler. Doğru olarak Berktaş, İncik'ı, Fuat Köprülü'nün takipçisi olarak tanımlar. Ancak Köprülü, Osmanlı öncesinde ve Barkan, 15.-16. Yüzyıllarda yoğunlaşırken, Halil İncik'in ele almadığı bir Osmanlı tarihi dönemi ya da problemi yok gibidir. Araştırma ve çalışmalarındaki başarısı bir yana, İncik aynı zamanda sunuş tarzında da titiz ve metodik. Onun her zaman verdiği cevaplara insanlar katılmasa da, her konuda doğru sorulara işaret ediyor. Berktaş bu saptamalarda bulunurken onun 1945'ten sonra Batı ile sıkı bir temas kurma fırsatını iyi değerlendirmesi ve böylece Dünya tarihçiliğinin ana mecrasına dahil olması gerçeğine vurgu yapar⁶.

Nitekim, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ndeki kabiliyetli öğrencilerin yurtdışına tahsile gönderilmeleri, Atatürk döneminde başlamış bir uygulamaydı. Bu çerçevede Halil İncik, 1949'da İngiltere'ye gönderildi. Londra Üniversitesi, *School of Oriental and African Studies*'de (SOAS) Prof. Paul Wittek'in seminerlerine katıldı. Bu seminerlere katılan B. Lewis, V. Ménage, V. Parry, E. Zachariadou gibi tarihçilerle tanıştı. Dünyanın en önemli arşivlerinden İngiltere, *Public Record Office*'te Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili kaynak taraması yaptı. 1950'de Paris'te toplanan *Milletlerarası Tarihi İlimler Kongresi*'ne katıldı. *Annales* okulunun (*École des Annales*) kurucularından Fernand Braudel ile tanıştı. Onun 1949'da yayınlanan *La Méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II (II. Felipe Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası)* adlı çığır açan eseri İncik üzerinde derin etki yaptı ve Türkiye'de bu eseri tanıtan bir yazı yazdı (1950). İngiltere'den 1 Şubat 1951'de Türkiye'ye döndü., “Viyanalı Bozgunu Yıllarında Osmanlı-Kırım Hanlığı İşbirliği” teziyle 1952'de profesör olmaya hak kazandı⁷. Halil İncik, yaptığı çalışmalarla 1950'lerden itibaren adını dünyaya duyurmaya başlamıştı. 1972'de, Halil İncik emekli olmaya karar verdi. Ankara Üniversitesi'nden emekli olduktan hemen sonra Harvard Üniversitesi'nden bir davet mektubu almıştı. Ancak bu

⁶ Halil Berktaş, “Dört Tarihçinin Sosyal Portresi”, *Toplum ve Bilim*, 1991, sayı 54, s.19-45

⁷ http://www.inalcik.com/indexTr/halil_inalcik_ozgecmis.asp

gerçekleşmedi ve 1972'de Chicago Üniversitesi'nden imtiyazlı profesör önerisiyle bir davet aldı. İnalçık, Chicago Üniversitesi'nin teklifini kabul etti. Chicago Üniversitesi'nde tarih bölümünde profesör olarak çalışmaya başlayan İnalçık'ın en önemli eserlerinden biri olarak kabul edilen *The Ottoman Empire: The Classical Age (1300-1600)* 1973'te Londra'da yayınlandı. İnsanların önemli bir kısmı için ömrünün sonbaharı olarak değerlendirilebilecek olan orta yaşların son demler, Halil İnalçık içinse kariyerinin baharını yaşadığı anlamına gelmekteydi. Chicago Üniversitesi'ne giderken ünlü bir Türk tarihçisi, Osmanlı uzmanı olan Halil İnalçık, Chicago Üniversitesi'nde geçirdiği yılların sonucunda ünlü bir dünya tarihçisi payesine yükselmışti. 1990-1992 yılları arasında Harvard ve Princeton Üniversitelerinde misafir profesör olarak ders veren İnalçık'ın Türk tarihine yaptığı büyük katkılardan dolayı Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı tarafından Yüksek Hizmet Madalya ve Diploması'na layık görüldü⁸.

Daha önce de belirtildiği gibi Halil İnalçık, Türk-Osmanlı tarihçiliğinin Batı'ya açılan öncü yüzü idi. Derin tarih bilgisi, arşiv belgelerine olan vukufiyeti ve metodik, disiplinli çalışma arzusu ile klasik tarihçilik geleneğini modern zamanlara adapte etmiştir. Osmanlı Tarihinin her alanında yazılar kaleme almış ve pek çok probleme temas etmiştir. Berktaş'ın da haklı olarak belirttiği gibi işaret ettiği konularda verdiği cevaplara insanlar katılmasa da hep doğru soruları sormuş⁹ ve insanları meselelerin içine çekerek ilginin merkezinde yer almıştır. Örneğin Osmanlı Devleti'nin kuruluş yeri ve zamanına ilişkin aslında pek de yeni olmayan ancak Türkiye'ye geldikten sonra ve özellikle Osmanlı Devleti'nin 700. Yılı kutlamalarından sonra gündeme getirdiği yorum, Osmanlıların kuruluşu meselesine, oldukça taze, yeni bir tartışma alanı yaratmıştır¹⁰. İnalçık Hoca, Osmanlı Devletinin kuruluşunu 1302 Bafeon Savaşı'na bağlarken Pachymeres'in Osman Beğ'in çağdaşı olması ve bu savaşla Bizans nazarında Osman Beğ'in ününün yayılması ve tanınması fikrini öne çıkarır¹¹. Kaynağın çağdaş olmasının öne çıkarılması bir anlamda Osmanlı kroniklerinin çağdaş olmadığı ve dolayısıyla onlarda sunulan bilgilerin doğruluğunun da tartışmalı olabileceği imasını içerisinde barındırmaktadır. Ancak yine kendisi tarafından yapılan yüzey araştırmalarında elde edilen toponomik verilerin Osmanlı kroniklerinde verilen bilgilerin doğruluğuna olan kanaatini artırdığını da vurgulamaktadır¹². İnalçık

⁸ http://www.inalcik.com/indexTr/halil_inalcik_ozgecmis.asp

⁹ H.Berktaş, A.g.m., s.43

¹⁰ Örneğin biz de bu tartışma konusu ile ilgili görüşlerimizi bir sempozyumda dile getirdik; Üçler Bulduk, "Osmanlı Devletinin Kuruluşu ve Kurucuları Hakkında", Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluş Meseleler Sempozyumu (12 Ekim 2009 Bilecik, Bilecik 2011, s.82-90

¹¹ H.İnalçık, "Osman Ghazi's Siege of Nicaea and the Battle of Bapheus", *The Ottoman Emirate*, ed.E. Zachariadou, Rethymnon, 1992; "Osmanlı Devletinin Kuruluş Problemi", *Doğu-Batı* (yıl 2/7-Temmuz 1999, s.9-22

¹² H.İnalçık, a.g.m., s.16-18. Ayrıca bkz. R.Kaplanoğlu, *Osmanlı Devletinin Kuruluşu*, İstanbul 2000, s.11-12

Hoca'nın ilk Osmanlı kroniklerinde anlatılan olayların gerçekliğini toponomi çalışmaları ve yüzey araştırmaları ile ortaya koyma gayretleri takdire şayandır. Seksenli yaşlarda kendisinden çok daha genç araştırmacılarla dağ tepe dolaşan İncılık, aynı zamanda teorik tarih bilgilerinin coğrafyadaki izdüşümlerini tespit etmek gibi yeni bir yolun öncülüğünü de üstlenmiştir. Halil İncılık'ın Osmanlı siyasi tarihinin dışında, sosyal ve ekonomik tarihe yönelik pek çok çalışmasıyla da bazı soruları sormamıza sebep olduğu görülmektedir. Özellikle arşiv malzemeleri ışığında Osmanlı toplum yapısı, içtimai ve iktisadi hayat, bürokrasi ve hukuk, şehirlerin fonksiyonu, toprak rejimi vs. konularda sayısız eserler vermiştir. Onun bu konudaki duyarlılığı, özellikle son dönemlerde verdiği röportaj veya sunumlarda dikkati çeker. Adeta bütün bildiklerini okuyucuya iletmek çabasıdadır. Bu nedenle her konuşmayı ve röportajı kayda aldırıp yazıya dökmüştür. Bu anlamda da genç tarihçilere örnek olup tarihi misyonunun gelecek kuşaklara aktarılmasını istemiştir¹³.

Halil İncılık Hoca'nın arşiv vesikalarının, aslına sadık kalarak latin harflerine aktarılmasına yönelik ısrarlı gayret ve çabaları, birinci el kaynaklar olmadan gerçek tarihin yazılamayacağına işaret etmekteydi. Onun bu çabaları başlangıçta, pek itibar görmediği gibi farklı şekilde de yorumlanabiliyordu. Ancak O, uzak görüşlüğü ile bu problemin de üstesinden gelmiş ve sistematik arşiv yayıncılığı belli bir düzeye çıkmıştır. Artık farklı disiplinler koordineli biçimde çalışabilmekte ve yeni projeler hayat bulmaktadır.

1992 yılında Halil İncılık Hoca Amerika'dan bir anlamda "kesin dönüş" yapmış ve Bilkent Üniversitesinin teklifini kabul ederek Türkiye'ye gelmişti. Bu sırada içerisinde benim de bulunduğum bir grup genç Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Osmanlı Tarihi ile ilgili doktora tezlerini ya bitirmiş ya da bitirmek üzereydi. İncılık Hoca'nın muhtelif sancaklara ait tahrir defterleri çalışan bizlerle bir toplantı yapmak istediğini işittiğimizde büyük bir sevinç duymuştuk. Hem Osmanlı tarihçiliğinin efsane ismi ile tanışıp, konuşacak hem de üzerinde çalıştığımız tahrir defterlerinin yayımlanması için bir yol açılacaktı. Çünkü, İncılık Hoca tahrir defterlerinin yayımlanması ile ilgili bir projeyi görüşmek için toplantıyı tertip etmekteydi. Şimdi her biri üniversitelerinde öğretim üyeliğini sürdüren değerli akademisyenlerden Kenan Ziya Taş, Sezai Sevim, Ahmet Kankal ve ben, Anadolu Eyaletinin değişik sancaklarını doktora tezi olarak çalışmakta idik. 1530'lu yıllara tarihlenen, Anadolu Eyaleti sancaklarına havi 438 ve 166 nolu eyalet mücmelleri ortak faydalandığımız defterlerdi. Defterlerin ancak %10'luk kısmının fotokopisini alabildiğimizden, kendi sancaklarımızın içinde bulunduğu kısımların fotokopilerini alarak neticede bu tahrirlerin tamamını bir araya getirebilmiştik.

¹³ Emine Çaykara, Tarihçilerin Kutbu / Halil İncılık Kitabı, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 2005.

Esas maksadımız, sancak çalışmalarını için oldukça önemli ve kıymetli bir kaynak olan bu defterleri değerlendirmelerimizle birlikte latin harflerine çevirip yayımlamaktı. Maliyeti yüksek olacağından bu yayımı ancak bir proje dahilinde Türk Tarih Kurumu veya Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü gibi resmi bir kurum üstlenebilirdi. Bu nedenle toplantı gününü ipe çekildi.

Toplantı Sıhhiye yakınlarında bir şehir derneği lokalinde gerçekleşti. Yukarıda isimleri verilen arkadaşların dışında yine Osmanlı Tarihi ile ilgili çalışmalar yapan birkaç genç arkadaş toplantıya katıldı. Refet Yinanç hocanın bir anlamda ev sahipliğinde, Halil Hoca'nın eski talebeleri durumunda olan Özer Ergenç, Yavuz Ercan, Muzaffer Arıkan gibi hocalar da toplantıya iştirak etmişlerdi. İnalçık Hoca'yı çoğumuz ilk defa bu kadar yakından görüyorduk. Hoca yetmişli yaşlarında olmasına karşın oldukça dinç ve sağlıklı görünmekteydi. Cümleleri özenle seçerek ve kısık bir sesle konuşuyordu. Ayrıntıya girmeden arşivlerin öneminden ve tah¹⁴rir defterlerinin yayınlanmasının gerekliliğinden bahsettikten sonra, bizlerin çalışmalarını sordu. Çalıştığımız sancak ve kullandığımız defterler hakkında tek tek bilgi vermeye başladık. Özellikle üzerinde durduğumuz eyalet mücmellerinin diğer tahrirlerden farkını ve hususiyetlerini bizler heyecanla anlatırken, mütevaziliğinden sanki ilk defa duyuyor gibi ilgiyle dinliyor ve yanında bulunan sekreterine not aldırıyordu. Bizlerin amacı üzerinde çalıştığımız 438 ve 166 nolu Anadolu Eyaleti mufassal- mücmellerini değerlendirme ve transkripsiyonu ile birlikte yayımlamak iken, İnalçık Hoca ise bu ve benzeri defterlerin tıpkıbasımlarının yapılması gerektiği hususu üzerinde duruyordu. Biz genç doktora öğrencileri arzuladığımız düşüncelerin tam olarak kabul görmemesinden dolayı hayal kırıklığı yaşamıştık. Ancak İnalçık Hoca, çok daha farklı ve geniş bir perspektiften meseleye bakmaktaydı. Eyalet tahrirlerinin tamamının tıpkıbasımlarının bir proje dahilinde basılmasını istiyordu. Nitekim ilk olarak basılan TD. 438 nolu deftere yazdığı girişte şöyle diyordu;

“Projenin amacı Türkiye’ye ait 1530- 1580 tarihleri arasına rastlayan mufassal defter-i hakanilerin standart tam bir koleksiyonunu yayınlamak, böylece dört yüzyıl önce memleketimizin nüfus, ekonomik ve sosyal durum bakımından tam bir kesitini vermektir. Bu dönemde bütün Türkiye’yi kapsayan bir koleksiyon mevcuttur. Defterler, tıpkı-basım yolu ile, başka bir yorum araya girmeden, doğrudan doğruya araştırmacının gözü önüne konmalıdır. Defterlerin tıpkıbasımı, bu amacı en iyi biçimde karşılar, inancındayız”.

Halil İnalçık'ın belirttiği gibi 438 nolu defterin ardından 166, 387 ve 998 nolu defterler de yayınlanacaktır. Böylece, Karaman, Zülkadriye, Diyarbakir, Sivas, Rumeli gibi eyaletlerin tahrirleri peş peşe Başbakanlık Osmanlı Arşivleri tarafından tıpkıbasım olarak neşredilecektir. Osmanlı Devleti’ni diğer Türk devletinden ayıran en önemli hususiyet şüphesiz güçlü bürokrasisi ve zengin

¹⁴ 438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530) I, Ankara 1993, s.1

arşivleridir¹⁵. Halil İncik bu nedenle olsa gerek arşiv materyallerinin korunması, tasnifi ve yayımlanması hususlarına özel bir ilgi göstermiş ve bu konularda projeler üretmek kolektif çalışmalar yapılmasına öncülük etmiştir. İncik aynı gerekçelerle Bursa ve İstanbul şer'iye sicillerinin toplanması ve yayımlanması hususunda da öncü rol oynamıştır. 1947'den itibaren üzerinde çalışmalar yaptığı Bursa kadı sicillerinin biraraya getirilmesi, İstanbul'da tamir ve tasnifinin yapılarak araştırmacıların hizmetine sunulmasında katkısı yadsınamaz. Sicillerin öneminin anlaşılma başlanmasıyla beraber Ankara Milli Kütüphane'de toplanması da bu sayede olmuştur. Keza İstanbul kadı sicillerinin okunması ve yayımlanması için de bir proje geliştirdi. Her cilt özet ve indekslerle araştırmacılara arz edilecekti. Tahrir defterlerinin basılmasında olduğu gibi sicillerin de, yorum yapılmaksızın, tam, kusursuz ve hatasız yayını en önemli iş olarak görmekteydi. (Bu proje İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından A. Tabakoğlu'nun başkanlığındaki bir ekip tarafından yayımlandı.) Eyüp ve Üsküdar sicillerinin basımı projesinden hareketle seri halinde devam ettirilecek olan Eyüp ve Üsküdar sempozyumlarının düzenlenmesine öncülük etti¹⁶. 2000'de İstanbul'un sosyal ve ekonomik tarihi için büyük önemi haiz *Halil İncik Araştırma Projesi*'ni hayata geçirdi. Sabancı Üniversitesi ve Packard Humanities Institute (PHI) desteği ile sürdürülen bu projenin "Şer'iye Sicilleri'ne Göre İstanbul Tarihi" kapsamında ilk kitabı (*İstanbul Mahkemesi 121 Numaralı Şer'iye Sicili*) 2006'da yayımlandı¹⁷.

Halil İncik, adını dünyaya duyurduğu eserlerinin çoğunu altmış yaşından sonra kaleme aldı. Ölmeden birkaç ay önce üzerinde çalıştığı son eserlerindeki hataları düzeltmiş ve dizgiye göndermişti. 20. yüzyıl sona ererken Cambridge Uluslararası Biyografi Merkezi tarafından dünyada sosyal bilimler alanında sayılı 2000 bilim adamı arasında gösterilmiştir. İncik Hoca, 25 Temmuz 2016'da Ankara'da vefat etti. İstanbul'da, Osmanlı İmparatorluğu döneminde protokol mezarlığı olan Fatih Camii haziresine defnedildi. Halil İncik Hoca yaklaşık yüz yılı bulan hayatını tam anlamıyla Osmanlı tarihine vakfetmiş 1941'den ölümüne kadar kalemi hiç durmadan yazmış, yüzlerce çalışmaya imza atmış, pek çok tarihinin yetişmesine vesile olmuştur. Cumhuriyetimizle yaşıt eğitim hayatında gelenek ile modernizmin arasında köprü olmuş, kendi şahsında Doğu ve Batı sentezini içselleştirmiştir. Umarız ki Türk ve Osmanlı tarihçiliği onun bıraktığı yerden ilmi çalışmaları geliştirerek sürdürür, belge, şahıs veya ideoloji fetişizmine kapılmadan tarihi gerçeklerin peşinden gider.

¹⁵ Bu konuda bkz.: H.İncik, *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi Üzerinde Arşiv Çalışmaları, İncelemeler*, İstanbul: Eren, 1993.

¹⁶ H.İncik- Bülent Arı, "Türk- İslam- Osmanlı Şehirciliği ve Halil İncik'in Çalışmaları", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C.3, sayı 6 (2005), s.23-56

¹⁷ http://www.inalcik.com/indexTr/halil_inalcik_ozgecmis.asp

KAYNAKÇA

- ARI, B., “Halil İnalçık’ın Osmanlı Hukuku Araştırmaları”, *Literatür Dergisi*, C.3, sayı 5 (2005), s. 791. BERKTAY, H., “Dört Tarihçinin Sosyal Portresi”, *Toplum ve Bilim*, 1991, sayı 54, s.19-45
- BULDUK, Ü., “Osmanlı Devletinin Kuruluşu ve Kurucuları Hakkında”, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluş Meseleler Sempozyumu (12 Ekim 2009 Bilecik, Bilecik 2011, s.82-90*
- ÇAYKARA, E., *Tarihçilerin Kutbu / Halil İnalçık Kitabı*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 2005.
- İNALCIK, H., İnalçık’ın “Osmanlılarda Saltanat Veraseti Usulü ve Türk Hakimiyet Telakkisiyle İlgisi”, *AÜ.SBF Dergisi*, C.14, sayı1 (1985), s.69-94
- , “Osmanlı Hukukuna Giriş: Örfi-Sultani ve Fatih Kanunları”, *SBF Dergisi*, C.13 (1985) s.102-126
- , *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi Üzerinde Arşiv Çalışmaları, İncelemeler*, İstanbul: Eren, 1993
- , “Osmanlı Devletinin Kuruluş Problemi”, *Doğu-Batı (yıl 2/7-Temmuz 1999, s.9-22;*
- , *Osmanlı’da Devlet, Hukuk, Adalet*, İstanbul Eren Yay. 2000
- , *Şair ve Patron*, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2004
- , “Osman Ghazi’s Siege of Nicaea and the Battle of Bapheus”, *The Ottoman Emirate*, ed.E. Zachariadou, Rethymnon, 1992
- İNALCIK, H.,- ARI, B., “Türk- İslam- Osmanlı Şehirciliği ve Halil İnalçık’ın Çalışmaları”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C.3, sayı 6 (2005), s.23-56
- http://www.inalcik.com/indexTr/halil_inalcik_ozgecmis.asp
- “Halil İnalçık İle Türk Hukuk Tarihi Üzerine”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C.3, sayı 5, (2005), s.477
- KAPLANOĞLU, R., *Osmanlı Devletinin Kuruluşu*, İstanbul 2000, s.11-12
- KÖPRÜLÜ, F., “Ortazaman Türk Hukuki Müesseseleri, İslam Amme Hukuku’ndan Ayrı Bir Türk Amme Hukuku Yok mudur?”, *Bellekten C.II, sayı 5/6 (1938) , s. 39-72*
- 438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530) I, Ankara 1993, s.1